

RESPUBLİKA ELMİ TƏDQIQATLARIN ƏLAQƏLƏNDİRİLMƏSİ ŞURASI

Təşkilatın adı	Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi Azərbaycan Tibb Universiteti
Sənədin növü	Tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsinə almaq üçün nəzərdə tutulmuş Dissertasiya işinin ANNOTASIYASI
Tədqiqat işinin adı	Normada insanın və eksperimentdə heyvanın qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin morfoloji xüsusiyyətləri
Tədqiqat mövzusunun aid olduğu elmi problemin adı	Daxili orqanların limfoid törəmələrinin tədqiqi
Qeydiyyat alındığı Elmi Şuranın adı	Azərbaycan Tibb Universiteti. I-Müalicə Profilaktika fakultəsinin Elmi Şurası
Qeydiyyat tarixi	
Etika Komissiyasının qərarı	
İxtisas şifri	3241.01
İxtisasın adı	İnsan anatomiyası
İcarçının statusu	Doktorant
İcraçı	Nailə Həsən qızı Əliyeva
Təvəllüdü	10.08.1967
Cinsi	Qadın
İş yeri və vəzifəsi	1 №-li Bakı Tibb Kolleci. Direktor
Əlaqə	<i>e-mail: medun91@mail.ru</i>
Elmi məsləhətçilər	Səbinə Vaqif qızı Şadlinskaya – tibb elmləri doktoru, ATU-nun İnsan anatomiyası və tibbi terminologiya kafedrasının dosenti. <i>e-mail: sh.sabina23@gmail.com</i>
Sponsor	Yoxdur
Tədqiqatın yerinə yetiriləcəyi yerli təşkilat	Azərbaycan Tibb Universiteti Ənvər Qasımzadə küç. 14. Tel:012 597-41-50; <i>e-mail:press@amu.edu.az</i>

<i>Tədqiqatın yerinə yetiriləcəyi xarici təşkilat (lar)</i>	Yoxdur
<i>Şəhər və il</i>	Bakı-2022
<i>Koordinasiya şurasına ilkin və sonrakı müraciət tarixi</i>	
<i>AMEA qeydiyyat nömrəsi</i>	
<i>Qeydiyyat tarixi</i>	
<i>Maraqların toqquşması</i>	Yoxdur

TƏDQIQATIN MƏZMUNU

İşin adı	Normada insanın və eksperimentdə heyvanın qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin morfoloji xüsusiyyətləri
Problem	Qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin makro-mikroskopik quruluşunun tədqiqi.
Məqsəd	İnsanın bətnxarici inkişafının müxtəlif yaş dövrlərində normada və eksperimentdə ümumi qaraciyər axacağıının mexaniki blokadasından sonra heyvanların qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin quruluş və morfometrik xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq.
Obyekt və müdaxilələr – (qruplar və müdaxilələr)	<p>Tədqiqat obyektini müxtəlif yaşlı, hər iki cinsə aid 140 insan meyitindən götürülmüş qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid strukturları təşkil edəcək. İnsan meyitlərinin ümumi qəbul edilmiş yaş təsnifatına [3] əsasən qruplara görə bölgüsü aparılacaq.</p> <p>Meyit materialları Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin “Məhkəmə Tibbi Ekspertiza və Patoloji Anatomiya Birliyi” publik hüquqi şəxsin və Azərbaycan Tibb Universitetinin İnsan anatomiyası və tibbi terminologiya kafedrasının meyitxanalarından götürüləcək.</p> <p>İşin eksperiment 30 cinsi xətti məlum olmayan cinsi xətti məlum olmayan dovşan (əsas qrupda 15, nəzarət qrupunda 15) üzərində aparılacaq.</p> <p>Heyvanların saxlanması və onların evtanaziyası Avropa Şurasının “Eksperimental və elmi məqsədlər üçün istifadə olunan heyvanların müdafiəsi haqqında” Direktivinə (86/609 AŞ) [10] müvafiq olaraq həyata keçiriləcək.</p> <p>Həm insan meyitlərindən, həm də heyvanlardan götürülmüş qaraciyərdaxili öd çıxarıcı axacaqların limfoid törəmələrinin total preparatları T. Hellman metodu ilə tədqiq olunacaqdır.</p> <p>Limfoid strukturların mikroanatomiyası və mikrosintopiyası mikroskopik preparatlarda öyrəniləcək. Mikroskopik preparatlar Van Gizon metodu ilə, hematoksilin-eozinlə, metilen abısı ilə, total preparatlar isə Hellman T metodu ilə boyadılmışdır [12].</p> <p>Meyitlərdən və heyvanlardan götürülmüş materiallar həm də ultramikroskopik səviyyədə tədqiq olunacaqdır.</p>

Əsas qiymətləndirmə kriteriyası və onun ölçmə metodu	<p>Əsasən normada insanın qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin morfoloji xüsusiyyətləri və morfometrik ölçüləri qiymətləndiriləcək.</p> <p>Limfoid düyüncüklərin faizlə miqdarı, uzunluğu, çoxalma mərkəzi olan və olmayan limfoid düyüncüklərin, çoxalma mərkəzinin özünün sahəsi, diffuz limfoid toxumanın və limfoid düyüncüklərin tərkibindəki limfoid sırası hüceyrələrin yerləşmə sıxlığı (hüceyrələrin 880mkm² sahədə olan sayı) müəyyənləşdiriləcəkdir.</p>
Əlavə qiymətləndirmə kriteriyaları və onların ölçmə metodları	<p>Əlavə olaraq eksperimentdə heyvanların ümumi qaraciyər axacağıının mexaniki blokadasından sonra qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin morfoloji xüsusiyyətləri və morfometrik ölçüləri qiymətləndiriləcək.</p> <p>Heyvanların qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin morfometrik göstəriciləri insan meyitlərindən götürülmüş preparatlara müvafiq olaraq öyrəniləcəkdir.</p>
Açar sözlər	Qaraciyər, öd axacaqları, limfoid törəmələr, morfometrik göstəricilər.
Obyektinə görə işin növü	İnsan meyitləri və heyvanlar üzərində aparılan tədqiqat.
Məqsədinə görə işin növü	Fundamental. Eksperimental
Vaxta görə işin növü	Prospektiv
Tədqiqatın modeli	Təşrih (cross-sectional), eksperimental (heyvanların ümumi qaraciyər axacağıının mexaniki blokadasını yaratmaq).
Obyekt – (material)	Yenidoğulmuşlardan başlamış qocalıq yaş dövrü daxil olmaqla müxtəlif yaşlı, hər iki cinsə aid 140 insan meyiti. 30 cinsi xətti məlum olmayan dovşan.

Daxil etmə kriteriyaları	<ul style="list-style-type: none"> • Zədələnmələr, asfiksiyalar, müxtəlif növ zəhərlənmələr nəticəsində ölmüş insanların meyitləri.
Çıxarma kriteriyaları	<ul style="list-style-type: none"> • Patoloji-anatomik müayinələr zamanı immun sistem və qaraciyər xəstəlikləri aşkarlandığı meyitlər.
Randomizasiya üsulu	Prospektiv randomizə
Müdaxilənin növü	Makro-mikroskopik təşrih.
Müdaxilənin açıqlaması	İnsan meyitlərinin qarın boşluğu orta xətt boyunca açılacaq. Kiçik piyliyin ön səfhəsi kəsiləcək, qapı elementləri (ümumi

	<p>qaraciyər axacağı, qapı venası, xüsusi qaraciyər arteriyası) qaraciyər qapısına qədər ətraf toxumadan təmizlənəcək. Eksperimentdə ümumi qaraciyər axacağını liqaturaya götürməklə xolestaz modeli yaradılacaqdır.</p> <p>Həm insan, həm də heyvan meyitlərində qaraciyər qapısından başlayaraq paycılara qədər öd axacaqları (sağ və sol qaraciyər, paycıqarası, paycıq) üzə çıxarılacaq. Sonrakı makro-mikroskopik və ultramikroskopik müayinələr üçün qaraciyərdaxili öd axacaqlarından tikəciklər götürüləcək.</p>
Statistik və riyazi işləmlər	<p>Tədqiqat zamanı alınmış kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri müasir biostatistik üsullarla təhlil ediləcəkdir. Statistik analiz variasiya və dipersiya üsullarının tətbiqi ilə “MS EXCEL-2019” və “IBM Statistics SPSS-26” proqramlarında aparılacaq.</p>
Aktuallığı	<p>Müasir zamanda xroniki qaraciyər xəstəlikləri, o cümlədən sirroz və hepatoselulyar karsinoma hər il 1 milyondan çox insanın ölümünə səbəb olur [21,24]. Yer kürəsi əhalisinin hər on sakinindən biri qaraciyər və öd çıxarıcı yolların xəstəliklərindən əziyyət çəkir ki, bu da erkən adekvat diaqnozun qoyulmasının vacibliyini göstərir [22,25]. Buna görə də qaraciyər təkcə cərrah və terapevtlərin deyil, morfoloqların da diqqət mərkəzində olmaqda davam edir [23,26,29].</p> <p>Orqan mənsubiyyətindən asılı olmayaraq orqanların limfoid törəmələri bir çox xəstəliklərin mənbəyi hesab olunur [27]. Son illərdə Əməkdar elm xadimi, Rusiya Elmlər Akademiyasının akademiki, professor V.B.Şadlinskiyin elmi məktəbinin nümayəndələri bu elmi problemin həllinə yönəlmiş çoxsaylı tədqiqat işləri aparmışlar [1,2,6,7,8,19].</p> <p>Vəzlər həzm proseslərinin tam dəyərli iştirakçıları hesab olunurlar və limfoid toxuma ilə birlikdə yerli immun müdafiə mexanizmlərinin formalaşmasında iştirak edirlər [9,14,16].</p> <p>Müxtəlif orqanların limfoid strukturları eyni dərəcədə geniş tədqiq edilməmişdir. Elmi ədəbiyyatda öd kisəsinin [4], öd kisəsi axacağıının [18], ümumi qaraciyər və ümumi öd axacaqlarının [1,2,13] limfoid törəmələrinin anatomiyası və topoqrafiyası haqqında məlumatlara rast gəlinir. Lakin, qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid strukturlar az öyrənilmişdir. Qeyd edilən strukturlar haqqında rast gəlinən məlumatlar isə çox qısa və fraqmentardır, müasir tələblərə</p>

cavab vermir və alınan nəticələrin düzgün kəmiyyətə qiymətləndirilməsi aparılmamışdır.

Həmçinin anatomik nöqtəyi-nəzərdən qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid aparatı patologiyalar zamanı faktiki olaraq öyrənilməmişdir. Belə ki, elmi ədəbiyyatda qaraciyərin müxtəlif hissələrində bu axacaqların limfoid strukturlarının quruluşu və ölçüləri, yaş xüsusiyyətləri, onlarla vəzlər arasında morfofunksional əlaqələr haqqında məlumat demək olar ki, yoxdur.

Müasir zamanda anatomik strukturların makro-mikroskopik quruluşunu və histotopografiyasını ətraflı öyrənən "mikrocərrahi anatomiya" adlı yeni bir elmi istiqamət meydana çıxmışdır. Bu baxımdan orqan və toxumalar təkcə mikroskopik deyil, eyni zamanda ultramikroskopik səviyyədə də tədqiq olunurlar [11]. Qaraciyərin strukturlarının elektron mikroskopu ilə tədqiqi eksperimentdə yeni modellər yaratmağa və mövcud modelləri təkmilləşdirməyə imkan verir.

Qaraciyərdaxili öd çıxarıcı yolların limfoid törəmələrinin morfoloqiyası haqqında etibarlı elmi biliklərin olmaması qaraciyərin bu strukturlarla əlaqədar yaranan müxtəlif patologiyalarının diaqnozunu və müalicəsini çətinləşdirir. Bu səbəbdən eksperimentdə yaradılan qaraciyər patologiyalarının modellərində qaraciyərdaxili öd çıxarıcı yolların quruluş xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinin nəinki nəzəri, eyni zamanda praktiki əhəmiyyəti vardır.

Öd çıxarıcı yollarda baş verən bir çox patoloji proseslər qaraciyərin daxili damarlarında artan hidrostatik təzyiq səbəbindən onun parenximasında öd komponentlərinin toplanması və epitel hüceyrələrinin zədələnməsi ilə xarakterizə olunan xolestaz ilə əlaqələndirilir [28]. Xolestaz zamanı durğun öd komponentlərinin çıxarılmasını təmin edən qaraciyərin drenaj strukturları funksional baxımdan böyük əhəmiyyət kəsb edirlər [15]. Buna görə də, öd çıxarıcı yolların struktur komponentlərinin morfoloqiyası haqqında dəqiq məlumatlar təkcə müxtəlif yaş dövrlərində bu yolların fəaliyyətini düzgün başa düşmək üçün deyil, həm də öd çıxarıcı yolların patologiyaları zamanı da lazımdır.

Yuxarıda qeyd edilənlər bu işin həyata keçirilməsini planlaşdırmağa zəmin yaratmışdır.

Vəzifələr	<ol style="list-style-type: none"> 1. Normada insanın postnatal ontogenezinin müxtəlif yaş qruplarında qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid strukturlarının makromikroskopik anatomiyasını və topoqrafiyasını öyrənmək. 2. Normada insanın qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələri ilə onları əhatə edən strukturlar arasında qarşılıqlı əlaqələri aşkar etmək. 3. Normada insanın qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin regional, cinsi, fərdi anatomik xüsusiyyətlərini müəyyən etmək. 4. Heyvanların ümumi qaraciyər axacağının mexaniki blokadası yolu ilə onlarda xolestaz modeli yaratmaq və bu zaman qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid strukturlarında gedən morfoloji dəyişiklikləri təhlil etmək. 5. İnsanın və eksperimentdə heyvanların qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin preparatlarını ultramikroskopik səviyyədə öyrənmək.
Orijinallıq (yeniliyi)	<p>Daxili orqanların limfoid strukturlarının öyrənilməsi istiqamətində indiyədək yerinə yetirilmiş elmi işlərdən fərqli olaraq qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin quruluşu, topoqrafiyaları, cinsi, məhəlli, fərdi xüsusiyyətləri makro-mikroskopik və ultramikroskopik səviyyədə kompleks şəkildə tədqiq ediləcəkdir. Bundan başqa ilk dəfə olaraq heyvanların ümumi qaraciyər axacağının mexaniki blokadasından sonra qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid strukturlarında gedən morfoloji dəyişikliklər öyrəniləcəkdir.</p>
Gözlənilən nəticələr və onların elmi-praktik əhəmiyyəti	<p>İnsanın bətnxarici inkişafının müxtəlif yaş dövrlərinə aid meyitlərin qaraciyərinin müxtəlif hissələrində götürülmüş təşrih materiallarının makro-mikroskopik, mikroskopik və ultramikroskopik metodlarla kompleks tədqiqi nəticəsində qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid strukturlarının forması, quruluşu, ölçü - miqdar göstəriciləri, yaş və məhəlli xüsusiyyətləri barədə məlumatlar alınacaq, onların fərdi dəyişkənlik formaları kəmiyyət baxımından qiymətləndiriləcək. Eksperimentdə heyvanların ümumi qaraciyər axacağını mexaniki blokada etməklə yaradılan xolestaz modelində qaraciyərdaxili ödcıxarıcı axacaqların limfoid strukturları makro-mikroskopik, mikroskopik və ultramikroskopik səviyyədə tədqiqi nəticəsində kompleks</p>

	<p>məlumatlar əldə ediləcəkdir.</p> <p>Alınacaq nəticələrin elmi əhəmiyyəti onunla müəyyən edilir ki, əldə olunacaq dəlillər öd çıxarıcı yolların limfoid aparatı haqqında bilikləri əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirəcəkdir. Bu da qaraciyərin və öd çıxarıcı yolların daxili quruluşu və immun müdafiəsi haqqında əvvəllər məlum olmayan məlumatların aşkarlanmasına imkan yaradacaqdır.</p> <p>Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti ondan ibarət olacaqdır ki, əldə ediləcək nəticələr patofizioloqlara (qaraciyər və öd çıxarıcı yolların patogenezi daha dərindən başa düşmək üçün), hepatoloqlara (bu nahiyənin müxtəlif nozoloji formalarının müalicəsinin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün), cərrahlara (qaraciyərdə aparılan implantasiya cərrahi əməliyyatların anatomik əsaslandırılmasında) faydalı ola bilər. Əldə ediləcək məlumatlar qaraciyər və öd çıxarıcı yolların patologiyaları zamanı götürülən biopsiya və seksion materiallarla müqayisə üçün standartlar (normativlər) kimi istifadə oluna bilər. Bu məlumatlardan tədris prosesində (morfoloji fənlər üzrə tələbələrə, "Hepatologiya" ixtisası üzrə ordinator və rezidentlərə keçirilən dərslərdə), ümumi profilli həkimlərin hazırlanmasında istifadə oluna bilər.</p>
--	---

<i>Maddi və texniki imkanlar</i>	Var
<i>Tədqiqatın yerinə yetiriləcəyi yer</i>	Azərbaycan Tibb Universiteti: - İnsan anatomiyası və tibbi terminologiya kafedrası - Elmi-Tədqiqat Mərkəzi - Sitologiya, embriologiya və histologiya kafedrası
<i>İşə başlama vaxtı</i>	2022
<i>İşin bitirmə vaxtı</i>	2025
<i>İşin müddəti</i>	5
<i>İşin mərhələləri</i>	<p style="text-align: center;">2022 ci il.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Dissertasiya mövzusunun təsdiqi -Ədəbiyyatın toplanması - Tədqiqat materiallarının toplanması - Tədqiqat metodlarının mənimsənilməsi <p style="text-align: center;">2023-ci il.</p> <ul style="list-style-type: none"> -Alınan nəticələrin ilkin statistik təhlili -Mövzuya dair məqalələrin yazılması

	<p>-Ədəbiyyat icmalının dərc edilməsi -Müxtəlif elmi konfranslarda mövzu üzrə məruzələrin edilməsi.</p> <p style="text-align: center;">2024 cü il.</p> <p>- Əldə edilmiş rəqəmsal məlumatların statistik işlənilməsi və onların əsasında cədvəllərin, diaqramların və qrafiklərin tərtib edilməsi. - Dissertasiyanın “Şəxsi tədqiqatların nəticələri” və “Yekun” bölmələrinin ilkin variantlarının hazırlanması. - Müxtəlif elmi konfranslarda mövzu üzrə məruzələrin edilməsi. - Mövzuya dair məqalələrin dərc edilməsi</p> <p style="text-align: center;">2025- ci il.</p> <p>- Dissertasiya bölmələrinin yekun variantının hazırlanması. Tədqiqat işinin əsas mahiyyətini əks etdirəcək həcmli məqalələrin dərc edilməsi. - Dissertasiya işinin kafedra iclasında və kafedralararası elmi konfransda müzakirəsi. - İxtisaslaşdırılmış Dissertasiya Şurasında dissertasiyanın müdafiəsinin keçirilməsi. - Dissertasiya işinin və müvafiq sənədlərin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasına təqdim edilməsi.</p>
<p><i>Ədəbiyyat</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аллахвердиев, М.К. Структурно – функциональная характеристика и закономерности морфогенеза железистого и лимфоидного аппаратов внепеченочных желчевыводящих путей человека в постнатальном онтогенезе: / автореферат дисс. доктора медицинских наук. /– Баку, 2007. – 40 с. 2. Алиев А.А. Морфологическая характеристика желёз и лимфоидных образований внепечёночных желчевыводящих путей в постнатальном онтогенезе человека: / Дисс. кандидата медицинских наук. / – Душанбе, – 2021, 138 с. 3. Аршавский, И.А. Основы возрастной периодизации / И.А.Аршавский. – Ленинград: Наука, – 1965. – с. 65-67. 4. Боронов, Х.А. Морфологическая характеристика лимфоидных образований и желез желчного пузыря человека в норме и при патологии: Дисс. кандидата

- медицинских наук. / – Душанбе, – 2009, 146 с.
5. Горяев П.А. Попов П.В. Структура печени при экспериментальном лимфостазе // – Москва: Вестник лимфологии. – 2015. №3, – с. 76-78.
 6. Гасымова Т.М. Структурная характеристика желез и лимфоидных образований глотки человека в постнатальном онтогенезе и в эксперименте: / автореферат дисс. кандидата медицинских наук. / – Баку, 2015. – 24 с.
 7. Гусейнов Б.М. Морфологические особенности желез и лимфоидных структур трахеи и главных бронхов у человека в постнатальном онтогенезе и в эксперименте у крыс при воздействии водных процедур с разным солевым составом: / автореферат дисс. доктора медицинских наук. / – Баку, 2011. – 40с.
 8. Гусейнова Г.А. Структурно-функциональная характеристика и особенности морфогенеза желез и лимфоидных образований мочевого пузыря в постнатальном онтогенезе в норме и в эксперименте: / автореферат дисс. доктора медицинских наук. / – Баку, 2013. – 40с.
 9. Джаббарова, Н.Р. Морфологические особенности желез женского мочеиспускательного канала в постнатальном онтогенезе: / автореферат дисс. кандидата медицинских наук. / – Баку, 2007. – 21с.
 10. Директива 2010/63/EU Европейского Парламента и Европейского Союза: По охране животных, используемых в научных целях / Санкт-Петербург: – 2012. – 48 с.
 11. Каган И.И. Клиническая анатомия в современной морфологии и медицине // Москва: Медицинское образование и профессиональное развитие. – 2011. №2, – с. 27-35
 12. Коржевский, Д.Э. Основы гистологической техники / Д.Э.Коржевский – Санкт-Петербург: Спец.Лит, – 2010. – 95 с.
 13. Межидов У.М. Макро-микроскопическая анатомия желёз и их взаимоотношения с лимфоидными образованиями в стенке общего желчного протока у человека в постнатальном онтогенезе: / Дисс. кандидата медицинских наук. / – Москва, 2010. – 129с.

14. Мовсумов Н.Т. Морфогенез желез гортани человека в норме и в эксперименте при некоторых бальнеологических воздействиях: / Автореферат дисс....доктора медицинских наук/ – Тбилиси, – 2004. – 35с.
15. Немытин, Ю.В., Карандин В.И., Рожков А.Г. [и др.]. Обоснования к канюлированию грудного протока при проведении обширных операций на печени / Ю.В.Немытин, М. И. Царев // Тезисы докладов: II съезд лимфологов Ростов-на-Дону: – 2005. – с. 212-214.
16. Никитюк, Д.Б. Многоклеточные железы стенок пищеварительной и дыхательной систем (вопросы функциональной морфологии/ Д.Б.Никитюк, Л.Л.Колесников, В.Б.Шадлинский – Воронеж: Научная книга, – 2017. – 279 с.
17. Сеидова З.Р. Лимфоидным аппарат гортани крыс при воздействии водных процедур с разным солевым составом: / дисс. кандидата медицинских наук. / – Баку, 2001. – 23 с.
18. Соколов Г.А., Яхница А.Г. О выделительной функции эпителия и желез желчного пузыря и пузырного протока // – Харьков: Труды Харьковского медицинского института, – 1980. №80, – с 322-328.
19. Шадлинская С.В. Макромикроскопическая анатомия, закономерности морфогенеза малых желёз и лимфоидных образований преддверия влагалища в постнатальном онтогенезе человека и в эксперименте: / Дисс. доктора медицинских наук. / – Баку, 2021. – 330 с.
20. Шутов Ю.М. Численно-аналитические исследования желчепродуктивной и желчевыводящей системы печени человека в норме и патологии / Ю.М.Шутов, Ю.В.Шорников, И.Н.Томилов // Медицина и образование в Сибири, Новосибирск: – 2014, №2, – с. 78-85
21. Baumann U., Ure B. Biliary atresia // Clinics and Research in Hepatology and Gastroenterology – 2012. Jun;36(3), – p. 257-259
22. Dietrich P, Hellerbrand C. Non-alcoholic fatty liver disease, obesity and the metabolic syndrome // Best

	<p>Practice & Research Clinical Gastroenterology. – 2014/ Aug;28(4), – p. 637-653.</p> <p>23.Garg S. Anatomy of the hepatic arteries and their extrahepatic branches in the human liver: A cadaveric study. S.Garg, K.Kumar, D.Sahni [et al.] // Annals of Anatomy – 2020. Jan;227, – p. 151409.</p> <p>24.IOM (Institute of Medicine). Hepatitis and liver cancer: a national strategy for privet control of hepatitis B and C. – Washington: National Academies Press, 2010. – 220 p.</p> <p>25.Khalid A Position statement on the diagnosis and management of non-alcoholic fatty liver disease / A Khalid, H.Fallatah, B.Judaibi [et al.] // Saudi Medical Journal. – 2019. Jun;40(6), – p. 531-540.</p> <p>26.Kruepunga N. Anatomy of rodent and human livers: What are the differences? / N.Kruepunga, T.Hakvoort, J.Hikspoors [et al.] // Biochimica et Biophysica Acta - Molecular Basis of Disease. – 2019. May;1865(5), – p. 869-878.</p> <p>27.Lee, S., Nodit, L. Phyllodes tumor of vulva: a brief diagnostic review // Archives of Pathology and Labaratory Medicine, – 2014, 138(11), – p. 1546-1550.</p> <p>28.Ren W., Shi D. Experimental study on repair of bile duct defects with expanded polytetrafluoroethylene // Zhongguo Xiu Fu Chong Jian Wai Ke Za Zhi – 2011. 15(15), – p.305-307</p> <p>29.Wang H. Visualizing liver anatomy, physiology and pharmacology using multiphoton microscopy. H.Wang, X.Liang, G.Gravot [et al.] // J. Biophotonics. – 2017. Jan;10(1), – p. 46-60.</p>
<i>Tədqiqatın hazırkı vəziyyəti</i>	Başlanma
<i>İşlə əlaqədar dərc olunan məqalələr</i>	<p>Алиева Н.Г. Особенности инволютивных изменений лимфоидного аппарата пищевода // Баку: Современные достижения азербайджанской медицины. 2022. №2. с.59-62</p> <p>Shadlinsakaya S.V., Aliyeva N.H, Huseynov B.M. Macromicroscopic anatomy of the lymphoid formations of the vaginal vestibule and intrahepatic bile ducts and human // Acta scientific gastrointestinal disorders. 2022. 5(8), p. 94-98</p>

<p>Abstrakt (Azərbaycanca)</p>	<p>Müxtəlif daxili orqanların limfoid strukturlar eyni dərəcədə tədqiq edilməmişdir. İndiyədək öd kisəsi, öd kisəsi axacağı, ümumi qaraciyər və ümumi öd axacaqlarının limfoid törəmələri lazımı dərəcədə tədqiq olunduğu halda, qaraciyərdaxili öd axacaqların divarında yerləşən limfoid strukturlar demək olar ki, öyrənilməmişdir.</p> <p>Tədqiqat işində insan meyitlərindən əldə olunmuş preparatlarda qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin quruluşu, topoqrafiyaları, cinsi, məhəlli, fərdi xüsusiyyətləri makro-mikroskopik və ultramikroskopik səviyyədə kompleks şəkildə tədqiq ediləcəkdir. Bundan başqa ilk dəfə olaraq heyvanların ümumi qaraciyər axacağıının mexaniki blokadasından sonra qaraciyərdaxili öd axacaqlarında gedən struktur dəyişikliklər təhlil ediləcəkdir.</p>
<p>İşin adı:</p>	<p>Normada insanın və eksperimentdə heyvanın qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin morfoloji xüsusiyyətləri</p>
<p>Problem:</p>	<p>İnsanın bətnxarici inkişafının müxtəlif dövrlərində normada və eksperimentdə ümumi qaraciyər axacağıının blokadasından sonra heyvanların qaraciyərdaxili öd yollarının limfoid törəmələrinin öyrənilməsi.</p>
<p>Məqsəd:</p>	<p>İnsanın bətnxarici inkişafının müxtəlif yaş dövrlərində normada və eksperimentdə ümumi qaraciyər axacağıının mexaniki blokadasından sonra heyvanların qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin quruluş xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq.</p>
<p>Material və metodlar:</p>	<p>Material: Yenidoğulmuşlardan başlamış qocalıq yaş dövrü daxil olmaqla müxtəlif yaşlı, hər iki cinsə aid 140 insan meyiti. 30 cinsi xətti məlum olmayan dovşan .</p> <p>Metodlar: makro-mikroskopik, histoloji, histokimyəvi, ultramikroskopik.</p>
<p>Əsas qiymətləndirmə kriteriyaları:</p>	<p>Normada insanın qaraciyərdaxili öd axacaqların limfoid törəmələrinin morfoloji xüsusiyyətləri və morfometrik ölçüləri.</p>
<p>Əlavə qiymətləndirmə kriteriyaları:</p>	<p>Eksperimentdə heyvanların ümumi qaraciyər axacağıının mexaniki blokadasından sonra qaraciyərdaxili öd axacaqlarının limfoid törəmələrinin morfoloji xüsusiyyətləri və morfometrik ölçüləri.</p>
<p>Açar sözlər:</p>	<p>Qaraciyər, öd axacaqları, limfoid törəmələr, morfometrik göstəricilər.</p>

İşin növü:	Fundamental. Eksperimental
Abstract (in english)	<p>Lymphoid structures in the walls of various internal organs have not been studied to the same extent. Until now, the lymphoid derivatives of the gallbladder, bile duct, common hepatic, and common bile ducts have been adequately studied, but the lymphoid structures located in the wall of the intrahepatic bile ducts have not been studied.</p> <p>In the research work, in contrast to the scientific works performed so far in this scientific direction, the structure, topographies, gender, local and individual characteristics of intrahepatic bile ducts and lymphoid derivatives will be comprehensively studied at the macro-microscopic and ultramicroscopic level. In addition, for the first time, structural changes in intrahepatic bile ducts will be analyzed after mechanical blockade of the common hepatic duct of animals.</p>
Name of study:	Study of the macro-microscopic anatomy of intrahepatic bile duct lymphoid derivatives in normal human and after experimental common hepatic duct blockade in animals.
Objective:	To clarify the structural characteristics of the lymphoid derivatives of the intrahepatic bile ducts of animals after mechanical blockade of the common hepatic duct at different ages of human ontogenesis.
Material and methods (patient groups and interventions):	<p>Material: 140 human cadavers of both sexes of various ages, from newborns to old age. 60 rats of unknown species.</p> <p>Methods: macro-microscopic, histological, histochemical, ultramicroscopic.</p>
Primary outcome:	Morphological characteristics and morphometric measurements of lymphoid derivatives of intrahepatic bile ducts in normal human.
Secondary outcome:	Morphological characteristics and morphometric measurements of lymphoid derivatives of intrahepatic bile ducts after mechanical blockade of the common hepatic duct of animals in the experiment.
Key words:	Liver, bile ducts, lymphoid derivatives, morphometric indicators.
Study type:	Fundamental. Experimental